

A GREEK TEXT FROM THE 18TH CENTURY
UN TESTO GRECO DEL XVIII SECOLO

ON PAINTING
SULLA PITTURA
ΠΕΡΙ ΖΩΓΡΑΦΙΑΣ

from a manuscript of 1726

[[SECOND PART]]

PANAGIOTIS DOXARÀS
Kalamata 1662 - Corfù 1729

Προβαίνομεν δὲ νῦν εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ καὶ φιλολογικοῦ βίου τοῦ Δοξαρά, ἐν οἷς οὗτος οὐχ ἥττον, ὡς θέλομεν ἴδει, διεκρίθη. Ὀφείλεται δὲ ἡ γνώσις τῶν περὶ τῶν καλλιτεχνιμάτων τοῦ ἀνδρὸς εἰδήσεων εἰς τὸν ἀοίδιμον Ἀνδρέαν Μουστοξύδη, ὅστοις πρῶτος τὰ κατ' αὐτὸν ἀνεῦρε καὶ διεφώτισεν. Οὐδὲ θεωροῦμεν λόγου ἄξια τὰ εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ κερκυραίου λογίου παρεισφρήσαντα παραπτώματα, διότι τὸ μὲν ταῦτα διωρθώθησαν, τὸ δὲ παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὸν ζακύνθιον διορθωτὴν, ἵνα προοιμιάσῃ ἱκακὰ πλήρη κόμπου καὶ στόμφου, πρὶν ἢ ἐπανορθώσῃ τὰ ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι κακῶς κείμενα.

Ἀφετηρία δὲ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Μουστοξύδου ὑπῆρξε ζωγραφία τις τοῦ Δοξαρά παρ' ἑαυτῷ σωζομένη καὶ ἐν μικρογραφίᾳ παριστώσα τὸν κόμητα Σουλεμβούργον. Εἶνε δ' αὕτη ἐπὶ χαλκοῦ δι' ἐλαιογραφία εἰργασμένη καὶ εἰκονίζει τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς ἐνετικῆς πολιτείας μέχρι στέρνων, περιβεβλημένον δὲ πορφυρᾶν χλαμύδα καὶ θώρακα. Ὀπισθογράφως δὲ τῆς εἰκόνος ταύτης φέρεται:

«Εκτύπωνα Ἰωάννου Μαθθίου Κόμητος Σκελεμπουργίου τῆς Γαληνοτάτης τῶν ἐνετῶν Ἀριστοκρατίας κατ' Ἡπειρον Στρατάρχου καὶ ὑπερασπιστοῦ Κερκύρας παρὰ Παναγιώτου Δοξαρά ἱππέως Λακεδαιμονίου, αψκε'. Μαΐου ιε'.»

Ἐποτίθησι δὲ ὁ Μουστοξύδης ὅτι τὴν εἰκόνα ταύτην ἐζωγράφησε συντεταγμένος ὢν ὑπὸ τὸν περιδοξὸν κόμητα ἢ μᾶλλον ξένος ὢν παρ' αὐτῷ καὶ οἰκεῖος. Παρεκτὸς δὲ ταύτης τῆς εἰκόνας Λεόντιος ὁ ἱερομόναχος ἀναφέρει ὅτι ὁ ἡμέτερος καλλιτέχνης ἐζωγράφησε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἐνετοῦ Φραγκίσκου Γριμάνη, ὅστις ἀρχιστράτηγος ὢν ἠθέλησε νὰ τοῦ ζωγραφίσουν τὴν εἰκόνα του, καθὼς τὸ κάμνουν οἱ μεγάλοι αὐθένται· καὶ δὲν ἠμπόρεσεν ἀπὸ τὴν Βενετίαν καὶ ἕως ὅλον τὸν Μωρέαν νὰ εὔρη καλλίτερον διδάσκαλον ἀπὸ λόγου του νὰ τὸν ζωγραφίσῃ.

Εὐλόγως δ' ὁ τοῦ Ἑλληνομνημόνος συγγραφεὺς ἐρωτᾷ, μήποτε αὕτη σώζεται ἔτι ἐν Βενετία, ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ Γριμανεῖω μεγάρῳ (Palazzo Grimani). Εἰκόνας δὲ τοῦ Δοξαρά εὐρίσκοντο, κατὰ Μουστοξύδην, καὶ ἐν τῷ ζακυνθίῳ οἴκῳ τῶν Μελισσινῶν, περὶ ὧν δὲν ἠδηγήθη νὰ ἐκθέσῃ λεπτομερεστέρας πληροφορίας. Ἐπ' ἴσης δὲ καὶ τὴν ἐν Λευκάδι ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Δημητρίου κοσμοῦσιν ἔργα τοῦ Δοξαρά· τοιαῦτα δὲ εἶνε αἱ τέσσαρες εἰκόνας τοῦ δεσποτικοῦ. Πλὴν τούτων τῶν εἰκόνων βεβαίως καὶ ἄλλας πολλὰς ἐκαλλιτέχνησαν ὁ ἡμέτερος Παναγιώτης, περὶ ὧν ὅμως διεσώθησαν, οὐδὲ ἀπεθησαυρίσθησαν εἰδήσεις· ἐξαιροῦνται τὰ περὶ τοῦ μεγάλου τῶν ἔργων αὐτοῦ, τῆς οὐρανίας τῆς ἐν Κερκύρα ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος, περὶ οὗ ἀμέσως κατωτέρω. Καὶ ἀναφέρει μὲν ἐκτὸς τῶν προμνημονευθεισῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἐν τῷ ἀγίῳ Σπυρίδωνι καὶ ἄλλας ὁ Μουσταξύδης, ἐζωγραφημένας εἰς τὴν οὐρανίαν, κατὰ τὸν γυναικωνίτην καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ἐν Ζακύνθῳ ναοῦ τῆς Φανερωμένης· ἀλλ' ὁ νῦν ἐπίσκοπος Ζακύνθου Νικόλαος Κατραμῆς ἀνεῦρε πρό τινων ἐτῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐκκλησίας τὰ συμφωνητικὰ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος εἰκόνων, ἐξ ὧν ἀποδείκνυται ὅτι ὁ ταύτας ζωγραφήσας δὲν εἶνε αὐτὸς ὁ Παναγιώτης, ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικοάλαος, ἴσα τῷ

πατρὶ ἢ μᾶλλον ἔτι πλέον διαπρέψας ἐν τῇ τέχνῃ τῆς ζωγραφικῆς.

Ἄλλα τὸ κάλλιστον καὶ μέγιστον καλλιτεχνικὸν ἔργον τοῦ ἡμετέρου Δοξαρά εἶνε αἱ εἰκόνες, δι' ὧν οὗτος ἐπεκόσμησε τὴν οὐρανίαν τῆς ἐν Κερκύρα ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος. Διηροῦντο δ' αἱ εἰκόνες αὗται εἰς δεκαεπτὰ διαμερίσματα καὶ ἦσαν ἐζωγραφημέναι ἐπὶ ἱστοῦ.

Τούτων τέσσαρες μὲν, αἱ κατὰ τὰς γωνίας τῆς οὐρανίας, δὲν ἀνήκον εἰς τὴν ὑπόθεσιν, περὶ ἣν αἱ λοιπαὶ περιστρέφονται, ἀλλὰ παρίστων τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς. Αἱ δὲ ὑπόλοιποι τρισκαίδεκα, ὧν αἱ κατὰ τὸ μέσον τρεῖς, αἱ μέγισται πασῶν οὔσαι, ἐπερατοῦντο εἰς ἔλλειψοειδῆ περιφέρειαν, ἀντικείμενον εἶχον τὸ μὲν τὴν κατὰ τὸν βίον πολιτείαν καὶ τὰ ἔργα, τὸ δὲ τὰ μετὰ θάνατον θαύματα τοῦ ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος καὶ πολιοῦχου τῆς τῶν Κερκυραίων νήσου. Ἀφιερῶθη δὲ τὸ σύστημα τοῦτο τῶν εἰκόνων τοῦ Δοξαρά εἰς τὸν φερώνυμον τοῦ ἁγίου ναοῦ ὑπὸ εὐλαβῶν ὀρθοδόξων ἐν ἔτει 1712. Ἐμειναν δ' αἱ ζωγραφίαι αὗται προσηλωμέναι ἐπὶ τῆς οὐρανίας ἕως πρὸ ἐτῶν περίπου εἴκοσιν, ὅτε παραγγελία τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ προρρηθέντος ναοῦ ἱερέως Γεωργίου Βούλγαρη ἀντικατέστησεν αὐτὰς διὰ νέων ὁ κερκυραῖος ζωγράφος Μιχαὴλ Ἀσπιώτης, ἀντιγράψας τὰς εἰκόνας τοῦ Δοξαρά, χωρὶς ὅμως νὰ ἐφίκηται τῆς τέχνης ἐκείνων καὶ τοῦ ἄλλου.

Πόρρω ἀπέχοντες τοῦ νὰ ψέξωμεν τὴν ἀνακαίνισιν ταύτην, ἀναγκαίαν ἄλλως διὰ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ναοῦ, ἠθέλομεν θεωρήσει συμφωροτέραν διὰ λόγον ἔθνικόν καὶ ἱστορικόν τὴν ἐπιδιόρθωσιν αὐτῶν τῶν εἰκόνων τοῦ Δοξαρά, ἀγνοοῦμεν ποῦ νῦν, κυλίνδρων δίκην, κατακειμένων, ἂν δῆλον ὅτι ἐν τοῖς ὑπερώοις τοῦ ναμοῦ ὡς πρὸ τινος χρόνου, ἢ ἀλλαχοῦ. Ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν ἐπιμελῶς μὲν καὶ μετὰ πόνου πολλοῦ ἀνευρίσκονται, εὐλαβῶς δ' ἐν μουσείοις καὶ στοαῖς διατηροῦνται, πλὴν τῶν ἄλλων τῶν συντεινόντων πρὸς γνῶσιν τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ βίου τοῦ ἔθνους ἐκάστου, καὶ πανθ' ὅσα ἢ καλλιτεχνία εἰργάσατο. Παρ' ἡμῖν δ' ἐκτὸς τῶν

ἀρχαιοτατήτων, κατὰ κυριολεξίαν ἐρμηνευομένων, περὶ ὧν νομίζομεν ὅτι μεριμνῶμεν, ποία ποτὲ κατεβλήθη φροντίς πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ διάσωσιν τῶν ζωγραφικῶν, ἂν μὴ τι ἄλλο, ἔργων τῶν καθ' ἡμᾶς μέσων αἰώνων καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν πατέρων ἡμῶν; Δὲν ἦτο εὐχερές, μετὰ κόπων ἐλαχίστων καὶ δαπάνης μηδὲ σμικρᾶς νὰ περισυναχθῶσιν εἰς ἓν, ἐφ' ὅσον ἔτι ἦτο καιρός, ἐπιμελῶς ἐξαχθεῖσαι, αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἀθηναϊκῶν τοῦλάχιστον ναΐσκων καὶ ἐρημοκκλησίων, ὅσα περὶ τὴν πόλιν ἐγκατελελειμμένα ἔκειντο ἢ ἐν ταῖς γειτονίαις αὐτῆς ταύτης ἐτοιμόρροπα ὄντα πάντα νὰ διαφθαρῶσιν ἠπειλοῦντο ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀρμοσφαιρικῆς ἐπηρείας οὐχ ἦττον ἢ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀβελτηρίας;

Ἄλλ' ἤδη τὰ πλεῖστα τούτων κατέπεσον ἢ κατ' ἐδάφους ἐκρημνίσθησαν, μηδεμιᾶς παρ' ὧν ληφθείσης περὶ τῶν παλαιῶν ζωγραφημάτων φροντίδος, μόλις δέ που τινὰ ἐσχατόγηρα καὶ μονονοῦ σαλευόμενα διασώζονται, ἵνα ἡμᾶς εἰς νυκτωπᾶς ἡμέρας μοιραίας κακοδαιμονίας καὶ ἐθνικῆς καταπτώσεως ἀνάγωσιν.

